

Michael Oakeshott'ın Bilim Eleştirisi: Bir Deneyim Olarak Felsefe, Bir Deneyim Modu Olarak Bilim¹

DOI: 10.26466/opus.413059

*

Mehmet Akkurt*

*Dr. Arş. Gör, Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çankaya/Ankara/Türkiye

E-Posta: mehmetakkurt2882@gmail.com

ORCID: [0000-0001-7901-3725](https://orcid.org/0000-0001-7901-3725)

Öz

Doğa bilimlerinin hızlı gelişimi, özellikle de on dokuzuncu yüzyılın ortalarından itibaren önemli bir ivme yakalaması, her ne kadar bilim için önemli bir başarı sayılsa da aynı şeyi diğer disiplinler için söylemek pek de mümkün değildir. Bilimlerin hızlı gelişimi, pek çok sorunun ortaya çıkmasına zemin hazırladı. Bu sorunlardan en önemlisi, bilimin tahakkümü meselesidir. Bilimin diğer bütün disiplinler üzerinde tahakküm kurmasına olanak sağlayan şey, metotlarının ve sonuçlarının mutlak ve tartışmasız olarak kabul edilmesi ve tamamen tutarlı bir deneyim dünyası olduğuna inanılmasıdır. Bilimin bu tahakkümünden en çok etkilenen disiplin, kuşkusuz felsefe olmuştur. Bilimin tahakkümü, felsefenin doğasına ve rolüne ilişkin soruların sorulmasına ve eleştirilerin yapılmasına neden olmuş; gerçek görevinin ve amacının ne olduğunu sorgulatmıştır. Bu makalenin amacı, felsefeyi koşulsuz, varsayimsız kendinden eleştirel bir deneyim biçimi tanımlayarak Oakeshott'ın deneyim teorisi üzerine inşa ettiği bilim eleştirisiyle felsefeyi, bilimin tahakkümünden ve dogmalarından nasıl kurtardığını; başka bir ifadeyle felsefeyi bağımsız bilimlerin metotlarından, sonuçlarından ve boyunduruğundan nasıl kurtardığını; bilimin nasıl soyut varsayımlar üzerine inşa edilmiş soyut bir dünya olduğunu; bilimin neden bir mod olduğunu ve koşullu olduğunu, neden belirli tartışmasız varsayımlara dayandığını; mükemmel somut ve tutarlı bir deneyim dünyası arayışında olan felsefenin neden ve niçin bu soyut ideler dünyasını zaruri olarak aşması gerektiğini; felsefenin neden böyle soyut deneyimler dünyasından elde edeceği hiçbir şeyin olmadığını, ortaya koymaktır. Amacımız Oakeshott'ın, bilim eleştirisini, felsefe ve deneyim görüşü üzerinden ele almaktır.

Anahtar Kelimeler: Bilim, Felsefe, Deneyim, Mod

¹ Bu makale, Mehmet Akkurt'un "Michael Joseph Oakeshott'ın Siyaset Felsefesi ve Siyasette Rasyonalizm" adlı Doktora Tezini esas alarak ortaya konulmuş bir çalışmadır.

Michael Oakeshott's Criticism of Science: Philosophy as an Experience, Science as an Experience Mode

*

Abstract

Whereas it is regarded as a significant achievement for science, natural sciences to develop swiftly and to gain acceleration particularly starting from the middle of the nineteenth century, it is not possible to say the same for other disciplines. Rapid development of sciences caused many problems to arise. One of these important problems is domination of science. What provides science to dominate above all other disciplines is the consideration that its methods and results are absolute and indisputable and the belief that it is an entirely consistent experience world. The most affected discipline from the dominance of science has been undoubtedly philosophy. The dominance of the science led the questioning of the nature and role of philosophy and also criticisms related to this; its actual duty and objective were interrogated. The objective of this study is to put forth how Oakeshott emancipated philosophy from the dominance and dogmas of science with its criticism of science based upon experience theory by defining philosophy as a self-critical experience form without conditions or presuppositions; in other words how he emancipated philosophy from the methods, results, and dominance of independent sciences, how the science is an abstract world built upon abstract presuppositions; why science is a mode and it is conditional, why it is based upon certain indisputable presuppositions; why philosophy which is searching for a perfect, concrete and consistent experience world have to surpass this abstract ideas world; why philosophy has nothing to obtain from this abstract experiences world. Our aim is to examine the criticism of Oakeshott related to science which is through his philosophy and experience opinion.

Keywords: *Science, Philosophy, Experience, Mode*

Giriş

19. yüzyılın ortalarından beri, doğa bilimlerinin hızlı gelişme göstermesiyle, felsefenin doğası ve rolü gitgide daha fazla sorgulanmış ve eleştiriye tabi tutulmuştur. Bu bilim çağında, sosyal bilimler çağında felsefenin gerçek görevi ve amacı nedir? Böylesi temel bir sorunun cevabını Oakeshott, erken dönem eseri olan *Deneyim ve Modları*'nda (*Experience and Its Modes*) arar. Söz konusu cevap, on dokuzuncu yüzyılın ortasında "idealizmin çöküşü" diye tabir edilen zamandan beri felsefenin karşı karşıya olduğu özel durum kapsamında aranmalıdır. Bahse konu durumun, geniş ölçüde insani ve tarihi bilimler başta olmak üzere bağımsız bilimlerin gelişmesiyle meydana geldiği şüphe götürmezdir. Oakeshott'ın argümanlarını daha sağlam bir şekilde kavrayabilmek için, *Deneyim ve Modları*'nın yazıldığı dönemde ve bu dönemin öncesindeki bu bilim çağında felsefenin görevine dair olan sorulara verilmekte olan daha yaygın cevaplardan birkaçını ele almalıyız.

Deneyim ve Modları'nın girişinde Oakeshott, felsefenin görevine dair iki anlayışı özel olarak ele almıştır: "Bu günlerde, felsefi düşünceyi 'bilimlerin birleşimi', 'bilimlerin sentezi' veya 'bilimlerin bilimi' olarak ele almak istememiz pek olası değildir" (Oakeshott, 1995, s. 2). Anlaşılabileceği üzere Oakeshott, felsefenin göreviyle ilgili iki temel pozisyonun bahsettiği. Çoğunlukla on dokuzuncu yüzyıla ait olan bu pozisyonlardan ilkinde, felsefenin görevi, çeşitli bilimlerin sonuçlarının sentezinden veya sistemleştirilmesinden ibaret olarak görülüyordu. Comte, Wundt, Fechner ve Eduard von Hartman gibi isimler, bağımsız bilimlerin felsefi sentezini inşa edecek pozitivist bir çaba içerisinde idiler. Felsefenin görevi sorusuna, daha az pozitivist olmasa da daha saygın bir cevap Hermann Cohen'in de aralarında olduğu Yeni-Kantçılar'dan gelmiştir. Bunlar, felsefenin görevini bilimsel sonuçların sentezini yapmak değil, belirli bilimlerin varsayımları, prensipleri ve metotları hakkında soruşturma, sorgulama yapmak olarak görmüşlerdir. Yeni-Kantçılar felsefeyi "*scientia scientiarum*"a (bilimlerin bilimi) indirgemişlerdir. Oakeshott, bu iki görüşü de reddetmektedir. Oakeshott'ın yanı sıra Collingwood da bilimin cazibesine karşı bizi uyarır: "Felsefenin bilimin sonuçlarını kabul etmesi ve bilimsel yöntemleri benimsemesi gerektiği feryadı aramızda yeterince duyuldu. Aslında bu, modern felsefenin sağlıklı bir şekilde gelişmesinin önündeki

en önemli engeldir” der. Collingwood uyarısını şu şekilde sonuçlandırır: “Felsefenin kendi problemleri ve metotları vardır, dahası kendi çözümlerini aramalıdır” (Collingwood, 1924, s. 281). Anlaşılabileceği üzere, Collingwood da Oakeshott’ın bu iki görüşe ilişkin reddini benzer bir şekilde dile getirir.

Burada önemli olan soru, Oakeshott’ın bu iki görüşü neden reddettiğidir? Oakeshott’a göre bu görüşlerin her biri, bilimin metotlarını ve sonuçlarını mutlak olarak kabul etmekte ve tartışmasız görmektedir. Felsefeye verilen, sadece onları hiçbir şekilde eleştirmeden veya dönüştürmeden bu metotlar ve sonuçlar üzerine kafa yorma görevi olmuştur. Ama soralım der Oakeshott, “bir veri olarak alınması lazım gelen, değiştirilemeyecek olan, kesin bilgiye dayalı bilimler hangileridir? Eğer bilimlerle başlarsak, elde edeceğimiz sonuçlar gayri-bilimsel veya pür bir şekilde bilimsel olabilir mi? Bu sorular, bilimle uğraşan, tam ve tatmin edici deneyim dünyası arayışı içinde olan herkesin dikkate alması gereken sorulardır (Oakeshott, 1995, s. 2). Oakeshott, felsefenin görevine dair temel soruya, “bilimlerin sentezi”, “bilimlerin bilimi” kavramlarında bulunan cevaplardan başkasını aramaya çalışır. Oakeshott, deneyimi ikinci dereceden bir düşünce olarak ele alan, metotları, amaçları ve sonuçları basitçe mutlak, sorgulanamaz, eleştirilemez kabul eden bir felsefe anlayışından kurtulmak istiyordu. Deneyimin, aynı şey demek olan felsefenin, ikinci dereceden bir düşünce olmadığını; metotları, amaçları ve sonuçları basitçe mutlak, sorgulanamaz, eleştirilemez kabul etmeyen birinci dereceden bir düşünce olduğunu ortaya koymaya çalışır.

“Felsefi deneyim, asla deneyim savaşının üzerinde olan bir şey değildi; deneyimin kendisi idi; aynı zamanda hem savaş hem de savaş meydanı; aynı zamanda hem güç hem de her savaşçıda mağlup edilemeyen şey; zaferin hem vaadi hem de kriteri idi” (Oakeshott, 1995, s. 353). Oakeshott burada felsefi deneyimin, ikinci dereceden bir düşünce biçimi olmadığını, ele aldığı şeyi değiştiren, dönüştüren, yıkan ve yeniden inşa eden birinci dereceden bir düşünme biçimi olduğunu iddia eder. Bu doğrultuda, felsefeyi koşulsuz ya da varsayımsız kendinden eleştirel bir düşünce biçimi tanımlayarak Oakeshott, felsefenin bilimin sınırlı bakış açısını nasıl yerle bir ettiğini ve aştığını göstermeye çalışır (Oakeshott, 1995, s. 2). Bu bağlamda *Deneyim ve Modları* adlı eserinde felsefe için özellikle de 20. yüzyıl felsefesi için ciddi tehdit arz etmiş olan pozitivistimin dogmalarına reddiye

mevcuttur. Belirli soyut varsayımlar üzerine inşa edilmiş olduğundan bilimin dünyası soyuttur. Oakeshott'a göre, söz konusu olan bu varsayımlar, mükemmel somut ve tutarlı bir deneyim dünyası arayışında olan felsefenin zaruri olarak aşması gereken şeylerdir. Felsefenin böyle soyut deneyimler dünyasından –katkı sağlamak şöyle dursun- elde edeceği hiçbir şey yoktur. Felsefe sadece bilim gibi deneyim modlarının zorlayıcı soyutlamalarını aşarak nihai amacına ulaşabilir (Oakeshott, 1995, s. 318, 319, 326-331). Söz konusu olan bu deneyim modlarına ilişkin görüşünü şu şekilde ifade edebiliriz: Bilim, kendini ölçülebilen şeylerle ve eşyanın nice liksel yönüyle sınırlar; ölçülmeyeni, bireysel olanı ve tek olanı hariç tutar; Tarih, bireysel ve benzersiz olanla uğraşır, ancak tarihten tamamen bağımsız olan bir dizi objektif olayları ve olguları ispatsız olarak kabul ettiğinden dolayı soyuttur ve asla hiçbir şeyin tam bir açıklamasını yapamaz; Pratik düşünce ise daimî bir “şöyle olmalı, böyle olmalı”ya mahkûmdur, asla bir “böyledir” diyemez. Bütün bunlardan çıkan en önemli sonuç bilimsel, tarihsel ve pratik düşüncenin felsefeye sağlayacağı hiçbir katkının veya eleştireceği hiçbir hususun olmadığıdır. Aynı şekilde felsefenin de bu soyut deneyim modlarına katabileceği hiçbir şey yoktur. Oakeshott, böylece felsefeyi çağımızın üç büyük indirgemeci yaklaşımına (bilimsellik, tarihsellik ve pragmatizm) karşı savunur. Oakeshott her ne kadar geliştirmiş olduğu felsefe ve deneyim anlayışıyla felsefeyi bilimin ve diğer deneyim modlarının tahakkümünden kurtarmaya çalışmış olsa da, aynı tavırla bilimi de diğer deneyim modlarının tahakkümünden kurtarmaya çalıştığını söyleyebiliriz. Bu bağlamda Oakeshott, kendi dairesi içerisinde her bir *modun* özerk olup diğer deneyim modlarının otoritesinden muaf olduğunu öne sürmüştür (Oakeshott, 1983, s. 19-26). Oakeshott'ın bilimin tahakkümüne ilişkin eleştirisi pek çok modern ve anti-pozitivist yazarda karşılık bulmuştur; ancak pratiğin ve tarihin tahakküme ilişkin eleştirisi o denli karşılık bulmamıştır. Çalışmamızda Oakeshott'ın kendi felsefe ve deneyim anlayışına dayanarak bilime, bilimin tahakkümüne ve bilimin doğmalarına ilişkin gerçekleştirmiş olduğu eleştiriye ele alıp açıklamaya çalışacağız.

Felsefi olmayan diğer tüm deneyim biçimleri gibi bilim de bir *moddur* ve koşulludur, belirli tartışmasız varsayımlara dayanır. Bilim, bu sorulanmayan ve sorunlu olmayan varsayımlar açısından, daimî araştırma, keşif ve deneyim bütünleşmesinden oluşur. Öte yandan, felsefe, bilimde

doğal karşılanan ve kendileri varolmaksızın bilimin çökeceği ifade edilen bu varsayımları sorgulayarak başlar işe. Filozof şimdi bu varsayımlar açısından deneyimi bütünlüştürmekle uğraşmaz; fakat bu varsayımları daha büyük, geniş bağlamlarla ilişkilendirmekle ve tamamen farklı bir türde yepyeni bir uyum tesis etmeye çalışmakla meşguldür. Filozof çıkarımlarını deneyimler dünyasına tatbik edemez, zira zaten o çıkarımlar dünyanın organize edildiği, düzeninin kurulduğu ilkenin reddi üzerine inşa edilmiştir. Oakeshott'a göre, diğer deneyim modları gibi bilim de, sorgulanmayan ufuk da diyebileceğimiz bir nevi "zihinsel sis" içerisinde vuku bulur. Kendinden bilinçli ve kendinden eleştirel düşünce olarak felsefe, bilimsel başarının ve tatminin dayalı olduğu bu sisi dağıtmaya yarayabilir. Oakeshott, bu felsefe düşüncesini bilim, tarih ve pratik deneyim modlarını inceleyip felsefenin somut bakış açısına kıyasla onların soyut ve eksik olduğunu göstererek geliştirmiştir. Aynı şekilde bilim, tarih ve pratik gibi deneyim modlarına ilişkin düşüncesini, ortaya koyduğu deneyim ve felsefe anlayışına dayanarak geliştirmiştir. Başka bir ifadeyle, Oakeshott'ın bir deneyim olarak felsefe anlayışı ile bir deneyim modu olarak bilim anlayışı tam karşılıklı bağımlılık içerisindedir. Bunun anlamı, birini diğerinden bağımsız olarak değerlendiremeyeceğimizdir. Ona göre, felsefi deneyim, deneyimin bu soyut modlarına üstündür, çünkü soyut varsayımlar üzerine inşa edilmez; ancak üstün olması onlara dikte edebileceği anlamına gelmez. Aynı şekilde bilim de felsefe ve diğer deneyim modlarına herhangi bir şey dikte edemez. Oakeshott, kendi dairesi içerisinde her bir *modun* özerk olup diğer deneyim modlarının otoritesinden muaf olduğunu öne sürmüştür. Dolayısıyla, bir deneyim biçimine ait düşünceyi bir diğerini eleştirmek için kullanmak konuyla alakasızlık ya da başka bir deyişle *ignoratio elenchi* yanılığına düşmek demektir. Bu doğrultuda bilim tarihten ve pratik yaklaşımdan bağımsızdır ve bilimin, tarih ve pratikten öğreneceği ya da elde edebileceği hiçbir şey yoktur. Aynı şekilde tarihin, pratiğin ve felsefenin bilimden öğreneceği ya da elde edebileceği hiçbir şey yoktur. En önemlisi de, bilimin bu deneyim modlarına katabileceği hiçbir şey yoktur.

Yukarıda ifade ettiklerimiz, Oakeshott'ın bilim ve felsefe anlayışına ilişkin genel bir tablo ortaya koyma isteğimize kaynaklanmaktadır. Oakeshott'ın tavrını belirlemeden onu anlamak mümkün değildir. Oakeshott'ın da ifade ettiği gibi bir kişinin tarzını belirleyemediğiniz takdirde,

onun düşünce ve sözlerinin dörtte üçünü kaçırmış olursunuz (Oakeshott, 1989, s. 56). İlerleyen kısımlarda daha ayrıntılı bir şekilde ele alacağımız onun felsefe ve bilime ilişkin genel tavrını ortaya koymaya çalıştık, ancak bunun yeterli olduğunu düşünmüyoruz. Kısa da olsa ilkin onun düşüncesinin arka planını oluşturan gelenekten, daha sonra felsefe ve deneyim anlayışından söz edeceğiz ve en nihayetinde ayrıntılı olarak bilim eleştirisine odaklanacağız. Daha açık bir ifadeyle, Oakeshott'ın bilim eleştirisine odaklanacak olsak da düşünce sistemini ve düşünce sisteminin üzerine bina edildiği zemini ortaya koymadan bilim görüşünün net bir şekilde anlaşılabilirliğini düşünmüyoruz. Bundan dolayı, öncelikle Oakeshott'ın düşüncesinin arka planını, daha sonra düşünce sisteminin üzerine bina edildiği zemini, yani düşüncesinin temelini oluşturan felsefe ve deneyim görüşünü ana hatlarıyla ele alacağız ve en nihayetinde felsefe ile bilim arasındaki ilişkileri, bilim eleştirisini ele alıp açıklayacağız. Ancak hatırdaki tutulması gereken nokta, Oakeshott'ın bilim eleştirisini detaylandırırken aynı zamanda kendi felsefe ve deneyim anlayışını da detaylandırmış olduğu; felsefe ve deneyim anlayışını detaylandırırken aynı zamanda bilim anlayışını ve eleştirisini de detaylandırdığıdır. Başka bir ifadeyle onun bilim eleştirisini ele almak, felsefe ve deneyim anlayışını ele almak demektir. Dolayısıyla çalışmamızda Oakeshott'ın bilim eleştirisini ele almamız, zorunlu olarak felsefe ve deneyim anlayışını da ele almamıza neden olur. Bu, Oakeshott'ın bilim eleştirisine odaklanmış bir makalenin neden belirli bir kısmının felsefe ve deneyim anlayışına odaklandığını gösterir.

Oakeshott Düşüncesinin Arka Planı: İngiliz İdealizmi

“Kıymetli olan her ne varsa bu bir şekilde muğlak bir isimle anılan İdealizme yakınlığından gelmektedir”, ayrıca “en çok öğrendiğimin bilincini taşıdığım eserlerin sahipleri ise Hegel ve Bradley’dir”, der Oakeshott (Oakeshott, 1995, s. 6). Oakeshott'ın hakkında çok fazla şey söylemediği, ancak düşüncesi için temel bir bağlam teşkil eden idealist geleneğe ana hatlarıyla değineceğiz. Değerlendirmelerimizde daha çok İngiliz idealizmi çerçevesinde kalmaya çalışacağız, çünkü Oakeshott'ın düşüncesinin arka planında daha çok İngiliz idealizmi bulunmaktadır.

Tam anlamını Hegel döneminde bulan idealizm, ilkin İngiltere’de Thomas Hill Green’in yardımıyla Oxford’da taşınmış ve en olgun ve sistemli

haline Francis Herbert Bradley'in felsefesiyle ulaşmıştır. Bernard Bosanquet ise daha sonra Bradley'in idealizmini tamamlamıştır. İngiliz idealizmi temel olarak İngiliz deneyciliğine karşıt olarak ortaya çıkmıştır. Sözgelimi, Bradley'in felsefesi, Locke, Hume ve özellikle John Stuart Mill tarafından formüle edildiği haliyle deneyci bilgi teorisine karşıt argümanlarla şekillenmişti. Bradley bilgide veya deneyimde ayrı ve bağımsız tikellerle başlamadığımızı, anlamlarla ve evrensel ile başladığımızı ileri sürmüş ve yalnızca böyle evrensele dayanarak çıkarımlar yapılabildiğini iddia etmiştir. Başka bir ifadeyle, deneyci teorinin temel iddiasını, yani bilginin "ideler" veya "izlenimler"den başlayıp birleşme yoluyla evrensele (*universals*) vardığı iddiasını reddediyordu. Ona göre, düşüncenin ve tümevarımın başladığı nokta olarak ileri sürülen kaba ve atomistik veri aslında hiç mevcut değildir (Bradley, 1928, s. 45). Tüm deneyci teorinin üzerine inşa edildiği dolaylı ve doğrudan deneyime ilişkin katı ayırım ve bilginin algının dolaysız olgularına dayanarak başladığı şeklindeki deneyci inanış reddedilmiştir. Bosanquet de Bradley'nin izinden giderek, doğrudan deneyim diye bir şeyin olmadığını, herhangi bir ilişki ya da anlam olmadan izole tikellerin deneyimi diye bir şeyin olamayacağını ifade etmiştir. Bosanquet'e göre tüm deneyim bir şekilde düşünceyle bulaşıkır (Bosanquet, 1885, s. 326, 327). "Verili olan"ın idealist eleştirisi, bilginin doğasına, hakikate hatta gerçekliğe ilişkin tamamen farklı bir anlayışı ifade ediyordu. "Bilgi, önden atılmış ve üstü yıkıldıktan sonra var olmaya devam edebilecek bir temel üzerine inşa edilmiş bir ev gibi değildir"; daha ziyade, "kendisi dışında hiçbir şeyle alakası olmayan ve her öğenin hareket ve konumu bütünü birleştirme etkisiyle belirlenmiş bir gezegenler sistemi gibidir" (Bosanquet, 1885, s. 331). Dolayısıyla ne bilgi artık kesin ve değişmeyen temeller üzerinde duran bir bina olarak görülebilirdi ne de hakikat, artık sabit ve sağlam bir "veri"ye uygunluk bakımından anlaşılabilirdi. Bunun anlamı, hakikatin ve gerçekliğin kriteri olarak idealistlerin, "uygunluğun" yerine "tutarlılığı" koymuş olmalarıdır. Başka bir ifadeyle bu tutarlılık görüşüne göre bireysel olgular (*facts*) ve yargılar, ancak daha büyük bir sisteme veya bütüne aidiyetleri nispetinde hakikat veya gerçeklerdir. Bilgi geliştikçe, değişen bütünü ışığı altında bu gerçekler ve yargılar da düzelttime tabi idiler. Ancak tamamen tutarlı bir deneyim dünyasının elde edilmesiyle ayrı ayrı bileşenler nihai istikrara kavuşabilirler. Tamamen tutarlı bir deneyim dünyası, yani zıtlık içermeyen bilgilerin yer

aldığı tek bir sistem, hakikatin tutarlılık kavramında ta en baştan beri ima edilmiştir. İdealistler, bu deneyim dünyasına “mutlak” (*absolute*) adını verirler. Söz konusu olan bu mutlak kavramı, Oakeshott'ın felsefe ve deneyim düşüncesinin merkezinde yer alır.

Burada dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, bahse konu olan tutarlılığın formel tutarlılık olmadığıdır. Formel tutarlılık, kabul edilmiş hakikatler (*truths*) dizgesinden, sabit bilgi materyalleri üzerine evrensel bir formun tatbik edilmesini içerir. Başka bir ifadeyle buradaki tutarlılık, onu oluşturan öğelerin dışında olan bir şeydir. Ancak idealistlerin göre tutarlılık, onu oluşturan öğelerin dışında olan bir şey değildir; o, statik birimlerin veya sabit bileşenlerin tutarlılığı da değildir. Şayet bir “form” dan veya bir “evrensel” den bahsedilecekse, bu form ya da evrenselin materyal parçalarla birbiri içine nüfuz edebilir nitelikte olduğunu ve onlara kendilerine mahsus karakteri verdiğini göz önünde bulundurulmalıdır. Anlaşılabileceği gibi burada idealist “somut evrensel” kavramından söz ediyoruz ve bu kavram Oakeshott'ın kendi bilgi ve deneyim anlayışında önemli rol oynamaktadır (Bosanquet, 1912, s. 31-81). Kendi kendine yeten, kendiyle zıtlık içinde bulunmayan bir gerçeklik olarak görülen, somut evrensel açısından tanımlanan bu mutlak anlayışı Hegel ve Bradley'nin düşüncesinin merkezini oluşturur. Bu gerçeklik, bilişsel (*cognitive*) deneyimimizde saklıdır ancak bu bilişsel deneyimlerin kendileri gerçekliğe tek başlarına ulaşamazlar. Hegel, “gerçek olan rasyoneldir” diyerek, felsefi düşünce içerisinde filozofun eninde sonunda nihai gerçekliğe ulaştığını iddia eder (Hegel, 1977, s. 11). Bradley, Hegel'e karşı çıkararak düşünce ile gerçekliğin esasen aynı olabileceği fikrini reddeder. Bradley, “düşünce ile gerçekliğin esasen aynı olabileceği fikri, en korkunç materyalizm gibi beni buz gibi titretiyor, bir hayalet gibi çarpıyor” der (Bradley, 1950, s. 590, 591). Ona göre felsefi düşünce mutlağın gerekliliğini görmemize vesile olabilir; fakat kendisi bizzat mutlak ile tanımlanamaz. Düşünce, her zaman bir ölçüde ilişkiseldir ve bundan dolayı iç-zıtlık barındırmaktadır; “hissediş” ile anlamlandırdığı dolaysızlığa veya bölünmez birliğe asla erişemez. Felsefenin, koşulsuz veya varsayımsız bir deneyim olduğunu iddia eden Oakeshott, onu nihai olarak mutlak ile tanımlanmıştır. Bu noktada Hegel'i izlediğini söyleyebiliriz.

Felsefe ve Deneyim

Oakeshott'ın düşünce sistemini ve bilim eleştirisini net bir şekilde kavramak istiyorsak, sadece felsefesinin arka planını oluşturan gelenekten bahsetmemiz yeterli olmayacaktır. Onun felsefe düşüncesini de açık bir şekilde ortaya koymamız gerekir. Oakeshott amacının, felsefenin belirli bir anlayışının saklı manalarını; yani “varsayımsız, koşulsuz, engelsiz deneyim olarak” bir felsefe düşüncesinin keşfedilmesi olduğunu dile getirir. O, bir sistemi formüle etmenin çabası değil, ama tek bir düşünceyi net bir şekilde görme ve sıkı bir şekilde kavrama çabasıdır; bu tek düşünce ise koşulsuz, engelsiz, sonuna kadar eleştirel bir deneyim; asli olmayan, kısmi olan ya da soyut olan tarafından bozulmamış bir felsefe kavramıdır (Oakeshott, 1995, s. 2-3). Bu felsefe anlayışının ne anlama geldiğini ortaya koymak, Oakeshott'ın düşünce sistemini de net bir şekilde ortaya koymak demektir. Oakeshott'ın felsefe anlayışı, nihai olarak bir bilgi teorisine veya insan deneyimi mantığına dayanır. Bu mantık hem deneyci olmayan (*non-empiricist*) hem de rasyonalist olmayan (*non-rationalist*) olarak karakterize edilir. Söz konusu olan bu mantık, evrensel (*universal*) ve tikel (*particular*), düşünce ve algı, teori ve gerçeğin katı bir şekilde ayrılmasını reddeden bir mantıktır. Oakeshott'ın felsefe fikrinin nihai olarak bağlı olduğu, bu deneyim görüşü nedir? Oakeshott, deneyimi bütünsel bir gerçek olarak izah etmeye çalışır: Deneyim, içinde değişimlerin ya da değişikliklerin ayırt edilebildiği ancak nihai ve kesin bölünmenin var olmadığı tek bir bütündür. Oakeshott, “deneyim”in burada bütünün bir kısmına, yani özneyle ilgili olan ve nesneye ya da gerçekliğe karşı duran kısma işaret etmediğini en başta belirtmektedir. Burada gün yüzüne çıkan temel soru, Oakeshott'ın öznel idealizme düşüp düşmediğidir. Onun öznel idealizme düşmediğini, hatta açıkça karşı çıktığını söyleyebiliriz. Çünkü Oakeshott, “deneyimleyen”i tek gerçek olarak kurmaz ve bunu “deneyimlenen”in nedeni haline de getirmez. Özne ile nesne deneyim ile gerçeklik arasındaki bu tür düalizmi reddeder. “Deneyim”, hem özne hem de nesne kavramını içeren ve gerçeklikten ayrılmaz olan bütüne işaret eder. Ona göre, ayrı ayrı alındığında, deneyimleyen ve deneyimlenen anlamsız soyutlamalardır. Aslında onlar birbirlerinden ayrılmazlar. Bu iki soyutlama tam karşılıklı bağımlılık içinde birbirlerine dayanırlar ve tek bir bütünü oluştururlar; ancak bir taraf diğerini belirlemez; ilişki, kesinlikle neden sonuç

ilişkisi değildir. Ona göre, “ne deneyim ne de gerçek, ayrı bölümlerden veya parçalardan oluşur. Sonuçta yalnızca bir deneyim ve bir gerçek vardır; bütün deneyimlerimizin ait olduğu tek bir deneyim sistemi vardır” (Boucher, 2001, s. 74-75). Bölünmemiş tek bir bütün olarak deneyim kavramı, göreceğimiz üzere bilim gibi deneyim biçimlerini (*forms*) kavrama tarzımızda bir değişikliğe yol açar. Deneyim, böyle bir bakış açısıyla, artık gerçekliğin ayrılabilir parçalarına tekabül eden ayrı deneyim türleri (*kinds*) olarak düşünülemez. Bunun yerine, tek ve bütün bir deneyimin değişimi olarak düşünülürler. Oakeshott, deneyimin basitçe idelerle değil, bir ideler dünyasıyla başladığını anlatır. Keza, dünya ile karmaşık, bütünlüklü bir bütün veya sistemi; dünyanın var olduğu her yerde birlik olduğunu kasteder. Bu noktada, dünyaya ait olan birliği, bir sınıfa ait olan birlikten ayırmak önemlidir. Oakeshott bir sınıfın birliğinin, bir “öz”e ya da bir “ilke”ye dayandığını söyler. Bu öz’e veya ilke’ye bir topluluğun ortak bir unsurunun veya ögesinin soyutlamasıyla ulaşılmıştır. Kısacası bu soyut bir evrenseldir, dayandığı birliğin soyut olduğu söylenir. Oakeshott, bilim gibi deneyim biçimlerinin soyut bir evrensel olduğunu, dayandığı birliğin de soyut olduğunu söyler. Sözü ettiğimiz ideler dünyasını nitelendiren birlik kısmi ve kusurludur. Kısmi ve kusurludur çünkü açık değildir ve örtülüdür. Oakeshott için deneyim süreci, deneyimle verilen kısmi entegre ideler dünyasının, daha tutarlı bir dünyaya dönüştüğü süreçtir (Greenleaf, 1968, s. 108). Oakeshott’a göre deneyimin amacı veya kriteri, tamamen tutarlı bir deneyim dünyasına ulaşmaktır. Ancak Oakeshott’a göre, herhangi bir nokta da bu hareket “kesilebilir” ve kesilme noktasında ayrı bir ideler dünyası kurulabilir. Böyle bir deneyim kesintisinden kaynaklanan ideler dünyasına Oakeshott, deneyimin “mod”u (*mode*) olarak adlandırır. Bunu “mod” olarak adlandırarak, böyle bir ideler dünyasının ayrı bir deneyim türü (*kind*) olmadığını, ancak deneyimin belirli bir noktada kesildiği, değiştirildiği gerçeğine dikkat çekmektedir. Başka bir ifadeyle, bir deneyim modunun “gerçekliğin ayrılabilir bir parçası olmadığını, ancak bütüne ilişkin sınırlı bir bakış açısına sahip olduğunu” iddia eder (Oakeshott, 1995, s. 73-75). Bu, Oakeshott’ın tek bir bütün şeklindeki deneyim görüşünden kaynaklanmaktadır. Deneyim (veya gerçeklik), parçalara bölünmez; ancak soyut bakış açılarından görülebilir. Oakeshott’ın üzerinde ısrarla durduğu felsefi olmayan bu ideler dünyasının

soyut niteliği tam olarak budur ve onlardan “mod” diye söz eder. Oakeshott, felsefi olmayan bu soyut ideler dünyasından bahsederken aynı zamanda bilimden de söz eder (Auspitz, 1991, s. 358-359). Anlaşılabileceği üzere onun için bilim de bir *mod*dur ve soyut bir ideler dünyasıdır.

Oakeshott bilimin de dâhil olduğu bu deneyim modlarını, somut deneyim sürecindeki “kesintiler” olarak, deneyimdeki somut amacın “farklılıkları” olarak görür. Dolayısıyla bunlar, somut ve kesinlikle tutarlı bir deneyim dünyasının geliştirilmesine katkıda bulunmazlar. Oakeshott, somut bütünlüğün, soyut deneyim modlarının toplamı veya birleşimi olmadığı hususunda ısrarcıdır. Çünkü bir deneyim modu, gerçekliğin ayrılabilir bir parçası değildir, bütüne ilişkin sınırlı bir bakış açıdır. Her bir deneyim formunun ve modunun, “bütün dünyaya atılması gereken ve o olmadan dünyanın bütünlükten yoksun kalacağı” yönünde mutlak geçerli sonuçlar veren bir yapı olarak gören görüşü reddeder. Bu, deneyim dünyasının tutarlılığının, “özel bilimlerin sonuçlarıyla uyum içinde” olmasına bağlı olduğu iddiasındaki bir görüştür. Oakeshott’a göre bu görüş şuna işaret eder, “ne kadar yarım hakikatler üzerine düşünürsek, en sonunda tamamen tutarlı deneyim dünyasına o kadar kesin ulaşıyoruz.” Daha da önemlisi Oakeshott’a göre bu görüş, bu deneyim modlarının idelerin soyut dünyaları olduğu gerçeğini gözden geçirir; soyutlama özelliğini yanlış kavrar. İdelerin soyut dünyası, deneyimdeki bir kesintidir. Gerçekliğin bir parçası ve ayrı bir deneyim sahası değildir; kısmi ve eksik bir bakış açısıyla deneyimin tamamının oluşmasıdır (Oakeshott, 1995, s. 79-81). Oakeshott’ın iddiasına göre, böylesi soyutlamaların toplamı veya birleşimi hiçbir zaman somut bir bütün oluşturmaz. Bütün, soyutlamalardan oluşmaz, soyutlamalara bağımlı değildir, çünkü mantıksal olarak onlardan öncedir.

Oakeshott bu bağlamda bilimin soyut bir deneyim modu olduğunu iddia eder. Oakeshott’a göre bilim bir deneyimdir, ancak sadece deneyim değildir, aynı zamanda deneyimin bir modudur. Bilim bir deneyimdir, yani bir ideler dünyasıdır ancak sadece deneyim değildir, aynı zamanda deneyimin bir modudur, yani mutlak anlamda tutarlı bir deneyim dünyası değildir soyut bir deneyim dünyasıdır. Bilim soyut bir deneyim modu olduğundan, deneyim dünyamızın genel tutarlılığına hiçbir katkı sağlamaz. Aslında bilim, deneyimin mutlak tutarlı dünyasından sapar ve onu engel-

ler. Bu nedenle, eksiksiz ve tatmin edici bir deneyim, yalnızca bu ve benzeri -tarih ve pratik- deneyim modlarından sakınılarak gerçekleştirilebilir (Oakeshott, 1995, s. 80). Bu nedenle, kendilerini somut deneyim dünyası arayışından sapma olarak gösteren çeşitli kesinti ve değişiklikleri ele alan, reddeden; koşulsuz, kesintisiz veya engellenmeyen deneyimin, felsefenin “temel işi” olduğunu savunur. Daha öncede ifade ettiğimiz gibi Oakeshott'a göre deneyimin amacı veya kriteri, tamamen tutarlı bir deneyim dünyasına ulaşmaktır. Bu somut amacın veya gayenin “engelsiz veya saplantısız takip edildiği” yere, “felsefe” der Oakeshott. Felsefe, basitçe deneyimin kendisidir; koşulsuz, varsayımsız, bilinçli ve kendinden eleştirel bir deneyimdir (Oakeshott, 1995, s. 78-84). Felsefeyi koşulsuz ya da varsayımsız kendinden eleştirel bir deneyim biçimi tanımlayarak Oakeshott, felsefenin bilimin sınırlı bakış açısını nasıl yerle bir ettiğini ve aştığını gösterir. Söz konusu olan bu felsefe ve deneyim anlayışına dayanarak Oakeshott, felsefe için özellikle de 20. yüzyıl felsefesi için ciddi tehdit arz etmiş olan pozitivistin dogmalarını reddetmektedir. Oakeshott'ın burada ortaya koyduğumuz deneyim ve felsefe anlayışı, onun bilim analizi için bir temel oluşturur. Söz konusu olan bu temelden hareketle incelemelerini gerçekleştirir, aynı zamanda bilim incelemesi de bahse konu olan temelin daha net bir şekilde kavranmasına olanak sağlar.

Bilim Eleştirisi

Modların eleştirisine Oakeshott, erken dönem eseri olan *Deneyim ve Modları*'nda geniş yer ayırır. Söz konusu olan bu modların -tarih, bilim ve pratik- en önemlilerinden biri de bilimdir. Bilim teorisi uzun bir süredir deneyci (*empiricist*) ve nesnel (*objectivist*) bilgi modeline dayanmaktadır. Bahse konu olan bu bilgi modeline dayanan bilim, diğer tüm deneyim modları arasında, deneyimde, geçerli bilgiye ulaşmanın yolu ve yöntemi, mutlak ve kesin deneyim türü olarak kabul edildi. Yine bu bilgi modeline dayalı olarak, doğa bilimleri bilginin kendisi ile özdeşleştirildi ve bilimin metotlarının doğaya tam anlamıyla tekabül ettiğine inanıldı. Bunun yanı sıra, bilimsel bilginin, doğanın olgularının sağlam temeli üzerine inşa edildiği düşünüldü ve bu olguların genel olarak algılama anında verili olduğu tasavvur edildi. Oakeshott, bu bilim teorisine karşı çıkar ve bilimin deneyimin soyut bir *modu* olduğunu iddia eder. Oakeshott'a göre bilim adamı,

bilimin metodlarının tam olarak dışardaki gerçek ile yani doğayla uyumlu olduğuna inanır, bundan dolayı kendi deneyiminin soyutluğunu kabul etmeyi başaramaz. Bilim adamı, bilimsel bilginin, doğanın olgularının sağlam temeli üzerine inşa edildiğini ve bu olguların genel olarak algılama anında verili olduğunu düşünür. Tekrar belirtmek gerekir ki, bu tür deneyci ve nesnel bilgi modeline Oakeshott karşı çıkar. Oakeshott bu karşı çıkışı deneyim görüşü üzerinden gerçekleştirir. Ona göre deneyim (gerçeklik), tek bir bütündür. Ancak Oakeshott'ın deneyim görüşünün reddettiği, alınabilecek çeşitli deneyim biçimleri arasında, olduğundan daha temel bir ayırım vardır: yani doğrudan ve dolaylı deneyim arasındaki ampirik ayırım gibi; düşünce ve algı veya düşünce ve duyu arasında geleneksel olarak formüle edilmiş ayırım gibi. Oakeshott'a göre, düşünce ile duyu, algı, istem, sezgi veya his gibi daha "basit" veya "doğrudan" deneyim biçimleri arasında mutlak veya keskin bir ayırım yoktur. Ona göre, deneyimde hiçbir nihai veya mutlak bölünme yoktur ve her yerde düşünce veya yargı içerir. Başka bir ifadeyle düşünce, sadece belirli bir deneyim biçimi değildir, nihayetinde deneyimden koparılamaz (Archer, 1979, s. 151). Oakeshott, görüşünü daha açık kılmak için duyu örneğine başvurur. Duyu, belki de düşünceden veya yargıdan bağımsız olan en güçlü deneyim biçimidir. Bu iddiayla ima edilen fikir, duyu olarak ifade edilenin "izole, basit, özel(münhasır), bütünüyle ilişkisiz, geçici, açıklanamaz, paylaşılabilir ve tekrar edilemeyen" bir şey olduğudur. Bütün duyular bu kadar basit midir? Oakeshott'a göre, hiçbir duyu bu kadar basit değildir. Örneğin mavi rengini duyumsama, "asla önceki deneyimlerimizden izole edilemez, onlarla ilişkisiz değildir ve onlar tarafından değiştirilmemiş değildir"; "tür ya da derece bakımından benzer veya farklı kabul edilen daha önceki deneyimlerle bağlantısı var" dır. *Kabul etme*, "bizi bir anda yargılama, çıkarım, refleksiyon ve düşünce içene sokar" (Oakeshott, 1995, s. 11-14). Burada düşünce ve yargı unsuru, şüphesiz örtülü olarak kalır. Fakat bu, onu daha az etkili kılmaz. Deneyimle ilgili hiçbir şey, kabulün asgari koşulundan kaçamaz. Deneyim, her zaman ve her yerde anlamlıdır. Daha önce ifade ettiğimizi tekrar edecek olursak deneyim, her zaman ve her yerde düşünceyi veya yargıyı içerir. Dolayısıyla Oakeshott, "düşüncenin hammadde ve yargı içermeyen bir veri gerektirdiği" fikrinden kurtulmamız gerektiğini savunur. Düşünmenin duyu verilerinden; verili duyu

veya algılardan; dolaysız, çok yönlü, çelişkili veya anlamsız olandan başlamadığını iddia eder. Ona göre deneyimde ilk başta verili olan şey tek ve anlamlıdır, Çok değil Bir'dir. Düşüncede verili olanın bilinçlenmenin ilk anlarında kendimizi bulduğumuz karmaşık durum olduğunu, dolaylı ve sofistike olanın karşısında dolaysız veya "doğal" hiçbir şeyin bulunmadığını, sadece sofistikasyonun derecelerinin olduğunu dile getirir (Oakeshott, 1995, s. 18-20). Oakeshott'ın deneyimde verili olanla dikkatimizi çekmek istediği şey, basitçe verili olanın, dolaylı veya idelerden ibaret olduğu gerçeği değildir. Verili olan, sadece dolaylı değil, aynı zamanda "tek ve anlamlıdır, Çok değil Bir'dir" (McIntyre, 2004, s. 17). Dolayısıyla bilim adamının iddia ettiği gibi, bilimsel bilgi, doğanın olgularının sağlam temeli üzerine inşa edilmez ve bu olgular genel olarak algılama anında verili değildir. Burada özellikle deneyim görüşüne dikkat çekmek istedik çünkü Oakeshott'ın bilim anlayışı ya da onun bilime getirmiş olduğu eleştirilerin net bir şekilde kavranması, onun deneyim görüşünün göz önünde bulundurulmasını gerektirir. Oakeshott'ın deneyim görüşünün dikkate alınmaması fikirlerinin yanlış anlaşılmasına yol açar. Bundan dolayı inceleme boyunca daha önce ele aldığımız deneyim kavramının göz önünde bulundurulması gerekir.

Pozitivizmin, doğa bilimlerinin bilginin kendisi ile özdeşleştirilmesi olduğunu söyleyebiliriz. Oakeshott, pozitivizme ve felsefenin pozitivist anlayışına karşı çıkar. Felsefeyi "bilimlerin birleşimi", "bilimlerin sentezi" veya "bilimlerin bilimi" olarak değerlendirmenin bugün pek de beklenilecek bir durum olmadığını dile getiren Oakeshott, felsefenin doğası ve görevi ile ilgili dile getirilen bu hususun, bilimin metot ve sonuçlarının mutlak olduğunu dile getiren pozitivist anlayışa dayandığını iddia etmektedir. On dokuzuncu yüzyılın ortalarından itibaren doğa bilimlerinin hızlı gelişme göstermesi felsefenin doğası ve rolünün sorgulanmasına neden olmuştur. Başka bir ifadeyle bu dönemde felsefenin doğasının, rolünün veya temel olarak işinin ne olduğuna ilişkin sorular, daha önce olduğundan daha fazla ön plana çıkmıştır. Bizim iddiamız Oakeshott'ın incelemelerinde bu temel sorulara cevap bulmaya çalıştığıdır. Felsefeyi koşulsuz ya da varsayımsız kendinden eleştirel bir düşünce biçimi tanımlayarak Oakeshott, felsefeyi, "bilimlerin birleşimi", "bilimlerin sentezi" veya "bilimlerin bilimi" olarak görmediğini; felsefenin bilim gibi deneyim modlarının sınırlı bakış açılarını nasıl yerle bir ettiğini ve aştığını göstermeye

çalışır (Oakeshott, 1995, s. 2). Aynı zamanda bilimin sınırlı bir bakış açısına sahip olduğunu ve soyut olduğunu ispat ederek, bilimin felsefe dâhil diğer bütün disiplinler üzerindeki tahakkümünü yerle bir etmeye çalışır.

Şayet pozitivizmin iddia ettiği gibi bilimin metot ve sonuçları mutlak ise o zaman Oakeshott sorarım der: “esas olarak kabul edilmesi gereken bilimler hangileridir, değişmeyecek ve bilginin gerçek verisi olarak kalacak veri hangisidir?” Ayrıca “bilim ile başlayacaksa elde ettiğimiz sonuçlar bilimsel olmaktan fazlası olabilir mi?” (Oakeshott, 1995, s. 2). Bunun yanı sıra şunu dile getirir: “felsefenin, bilimsel düşüncenin metotlarından bir şeyler öğreneceği veya felsefenin sonuçlarının özel bilimlerin sonuçları ile uyumlu olması gerektiği görüşü bütünüyle yanlıştır” (Oakeshott, 1995, s. 354).

Burada sorulması gereken temel soru, Oakeshott’ın iddiasını nasıl temellendirdiğidir, çünkü bir filozofun iddia ettiği şeyi ifade etmek yetmez, söz konusu olan iddiasını nasıl gerekçelendirdiği de ortaya konmalıdır. Bu doğrultuda denebilir ki, Oakeshott’ın kendi görüşünü savunabilmesinin tek yolu, ortaya koymuş olduğu deneyim görüşünde, bilimin konumunu, bilimsel deneyimin karakterini açık bir şekilde belirtmesine dayanır. Bu süreçte göz önünde bulundurulması gereken şey, onun deneyim görüşüdür. Oakeshott’a göre deneyim, tutarlı bir deneyim dünyasının elde edilmesine doğru yönelmiş bir harekettir. Ancak, herhangi bir nokta da bu hareket “kesilebilir” ve kesilme noktasında ayrı bir ideler dünyası kurulabilir. Böyle bir deneyim kesintisinden kaynaklanan ideler dünyasını Oakeshott, deneyimin “mod”u (*mode*) olarak adlandırır. Bunu “mod” olarak adlandırarak, böyle bir ideler dünyasının ayrı bir deneyim türü (*kind*) olmadığını, ancak deneyimin belirli bir noktada kesildiği –değiştirildiği- gerçeğine dikkat çekmektedir. Böylelikle, bir deneyim modunun, deneyimin bütünlüğüne sınırlı bir bakış olduğunu; kısmi değil, soyut olduğunu iddia eder. Anlaşılabileceği üzere Oakeshott, bir deneyim modunun “gerçekliğin ayrılabılır bir parçası olmadığını, ancak bütüne ilişkin sınırlı bir bakış açısına sahip olduğunu” iddia eder (Oakeshott, 1995, s. 73-75). Oakeshott’ın kendi görüşünü savunabilmesi için bilimi, bu deneyim görüşü çerçevesinde ele alması gerekir, yani bilimin bir deneyim olduğunu ancak sadece deneyim değil, deneyimin bir modu olduğunu; bir deneyim olduğunu, yani bir ideler dünyası olduğunu, ancak mutlak anlamda tutarlı bir ideler dünyası -deneyim- olmadığını; deneyimde nihai

olarak ve tamamen yeterli olanı sunmadığını; bilimin, deneyimin somut bütünü olmadığını ve yalnızca soyut bir *mod* olduğunu ispat etmesi gerekir. Ancak bu, Oakeshott'ın bilimsel deneyimin temel karakterini dikkate almasını gerektirir.

Oakeshott, bir deneyim modu olarak tarihe ve bir deneyim modu olarak pratiğe ilişkin incelemelerinde öncelikle tarih ve pratiğin birer deneyim dünyası olduğunu veya "saf olgu" dünyası olmadığını göstermeye çalışır, ancak bilimin deneyim dünyası olduğunu veya "saf olgu" dünyası olmadığını göstermeye gerek duymaz, çünkü bilim adamı, kendi bilgisinin "saf olgu" (*pure fact*) olduğunu düşünmez, yani Oakeshott'a göre, bilim dünyasının bir deneyim dünyası olduğu, bir düşünce dünyası olduğu hususu gerçekten çelişkili değildir. Bilim adamı bir dereceye kadar bilgisinin inşa edildiğini, düşünce ürünü olduğunu ve bulduğu kanunların basit bir şekilde deneysel bir algının konusu olmadığını inkâr etmez (Oakeshott, 1995, s. 251-252). Oakeshott, bilimin deneyim dünyası olduğunu söylerken kastettiği şey, onun mutlak anlamda tutarlı somut bir deneyim dünyası olduğu değildir. Ona göre bilim deneyimdir ancak sadece deneyim değildir, bir deneyimin modudur. Bilimin bir deneyim olduğunu ancak sadece bir deneyim olmadığını bir deneyim modu olduğunu söylemek, onun bir deneyim olduğunu, yani bir ideler dünyası olduğunu ancak mutlak anlamda tutarlı somut bir deneyim dünyası olmadığı için sadece bir deneyim olmadığını; "bir deneyim modu olduğunu, yani deneyimin bütünlüğüne sınırlı bir bakış olduğunu"; kısmi değil, soyut olduğunu iddia etmek demektir (Auspitz, 1991, s. 359). Bilim sadece deneyim değil, bir deneyim modu ise bilimsel deneyimin, deneyime kattığı değişimin ölçüsü ve karakteri nedir? Oakeshott'a göre bilim adamı, bilgisinin deneysel karakterini kabul etse de onun özsel soyutluğunu anlamakta başarısız olur; bilimin sadece bir deneyim olmadığını aynı zamanda bir deneyim modu olduğunu; başka bir ifadeyle mutlak ve öz-eleştirel olmadığını, onun deneyimin değişimi (*modifikasyonu*) veya modu olduğunu göremez. Bilim adamının kendi faaliyetinin soyutluğunu görmesini engelleyen şey, bilimin yöntemlerinin bilimsel düşüncenin dışında yer alan gerçeğe tam olarak tekabül ettiğine yönelik inanıştır. Bilim adamının, objektivist yanılığa tam anlamıyla kapılmadığı doğrudur, ancak o, deneyiminin dışında ve deneyimine karşılık gelen bir gerçekliğin olduğuna inanır. Bilim adamı bilgisinin, doğa olgularının mutlak ve somut temeline dayandığına inanır;

bu olguların, genellikle algıda doğrudan verili olduğuna inanır. Oakeshott'a göre bilim teorisi uzun süredir böyle deneyci ve nesnel bir temele dayanmaktadır. Ona göre bilimin konusu olan doğa, bilimsel düşünceden bağımsız olarak anlaşılmalıdır; bilimin metodu da spesifik olarak bu bağımsız ve nesnel doğaya uyarlanmış olduğu düşünülmüştür. Oakeshott'ın kendi bilimsel deneyim analizinde tepki gösterdiği temel konu, bilimsel bilgiye dair bu deneyci veya nesnelci kavrayıştır. Oakeshott'ın deneyim anlayışını daha önce açıkladığımız için burada tekrar bu meseleye dönmeyeceğiz.

Bilimle karşılaştırılınca Oakeshott'ın felsefenin eleştirel otoritesine dair görüşü, bilimsel bilginin basitçe gerçekliğe tekabül ettiği ve bu bilginin somut olguya dayandığı konusundaki argümana karşı itirazına dayanır. Oakeshott bu bağlamda bilimin, doğaya uygun olması anlamında deneyci olmadığını ve bilimsel yöntemin basit haliyle tümevarımsal olmadığını göstermek zorundadır. Bilimin olgularının, sonuçlar (kanunlar, genellemeler vb.) kadar bilimsel düşüncenin ürünü olduklarını ispat etmelidir; bu tarz bilimsel deneyimin belli bir nesne ile ilgili belli bir düşünce türü olmadığını, bu deneyimin, deneyimin bütününe özel bir organizasyonu olduğunu ispat etmelidir. Kısacası, bilimin yönteminin ve konusunun mutlak olarak bağlantılı olduğunu ortaya koymalıdır.

Bütün bunlardan hareketle Oakeshott'ın, deneyci bilim teorisini çürütme çalıştığını söyleyebiliriz. Buradaki temel soru, onun nereden başlayacağıdır? Başka bir ifadeyle, Oakeshott'ın deneyci bilim teorisini çürütmesine olanak sağlayacak uygun başlangıç noktası neresidir? Bilimsel deneyimin bizi çevreleyen dünyanın sırf gözlemlenmesi ile başlamadığı iddiası, Oakeshott'ın yola koyulduğu başlangıç noktasıdır. Genelde bilimsel deneyimin başladığı nokta olarak dile getirilen "algı dünyasındaki benzerliklerin yarı müstakil şekilde gözlemlenmesini" "doğal tarih" olarak adlandırdığı bilim öncesi (*pre-scientific*) bir safha ile ilişkilendirir. Doğal tarihi canlandıran, bireysel deneyimin şahsi, aktarılamaz deneyiminden aktarılabilir ve ortak deneyim dünyasına, evrensel mutabakatın sağlanabileceği bir dünyaya yönelme isteği, aynı şekilde kesin olarak bilimi de canlandırır: Oakeshott, "mutlak aktarılabilirliği" bilimsel fikirlerin tek açık kriteri olarak değerlendirir. Ancak doğal tarih algı dünyasının tam olmayan aktarılabilirliğiyle sınırlı olduğundan bu amacı gerçekleştiremez

(Oakeshott, 1995, s. 169-170). Öyleyse mutlak aktarılabirlik amacına ulaşabilmesi için bilimin, “algı dünyasından vazgeçmesi” gerekir. Oakeshott, “bilimin, ancak duyularımız ve algılarımız kanalıyla bize açılan maddi dünyanın bir tarafa bırakılması durumunda başlayabileceğini” öne sürer. Bilimde başladığımız dünya, gözlerimizi açıp da farkına vardığımız dünya değildir; algının dünyası değildir; sağduyu veya normal pratik bilincimizin de dünyası değildir. Bilimsel deneyimde verili olan dünyaya, bu dibimizde ya da daha aşına olduğumuz dünyalardan süzülen soyutlamalar aracılığıyla varırız; verili olan dünya soyutluğun dünyasıdır, somut “olguların” değil, “idelerin” dünyasıdır. Bu nedenle bilimsel deneyim dünyası, bilinen dünyanın bir dönüşümüyle oluşur; bilimde, yaşadığımız bu algı dünyasının karakterinin aydınlığa çıkarılmasıyla uğraşılmaz, uğraşılacak şey, mutlak stabil deneyim dünyasının izah edilmesi girişimidir. Bilimsel deneyimin varsayılan bu amacı, karakterini salt niceliksel deneyim olarak belirlemesine yol açar. Oakeshott için bilimsel deneyim dünyası, nicelik kategorisi altında tasarlanmış dünyadır, *sub specie quantitatis* dünyadır (Oakeshott, 1995, s. 170, 172, 186). Dolayısıyla bilimsel deneyimde, duyulur şeylerin dışsal dünyasından soyut bilimsel idelerin dünyasına doğru hareket etmeyiz; her zaman nicel idelerin tek bir homojen dünyasına doğru ilerleriz.

Daha açık ifade edecek olursak, bilimsel deneyim, salt gözlem veya verilerin toplanmasıyla başlamaz. Oakeshott'a göre bilimsel deneyim, kısmen entegre olan nicel idelerin dünyasıyla başlar, kabataslak bir dünya ile bir dünyanın taslağı ile başlar. Bilimsel düşünce boyunca bu taslağın içi doldurulur ve detaylandırılır: Önce, orijinal olarak bilimsel deneyimde verili olan her zaman niceliksel olarak yapılandırılmış kavramlarla çerçeveselendirilmiş hipotezler aracılığıyla, daha sonra da deney ve gözlem ile doldurulur ve detaylandırılır. Oakeshott, burada aynı zamanda deney ve gözlemin bütünüyle ikincil rolüne vurgu yapar.

Oakeshott, tezinin birkaç noktasında bilimsel düşüncede deney ve gözlemin bütünüyle ikincil rolüne vurgu yapar. Ona göre “bilimsel gözlemler her zaman ölçümlemedir, algı değildir. Bilimsel gözlemcinin gözü, bir ölçüdür; bilimsel algının kendisi bir ölçümlemedir. Bilimsel bilginin verileri, asla salt gözlem değildir.” Ona göre deney ve gözlemler, hipotezlerin belirlendiği çizgidedirler ve onların kontrolündedirler. İlk etapta, bilim, muh-

telif ve karışık olarak toplanmış verilerle ilgili hiçbir şey bilmez, materyalin gelişigüzel yığılından hiçbir şey anlamaz. İkinci etapta, bilimsel deney ve gözlemler, bilimsel bilginin varsayılan karakteri ve amacı tarafından sınırlandırılır; yani her zaman niceldir. Ona göre, bilimin deney ve gözlemleri her zaman akıldaki bir amaç ile yapılırlar; yani deney ve gözlem her zaman ikincil bir konumdadır (Oakeshott, 1995, s. 181-186).

Oakeshott, bu aşamadan sonra bilimsel düşüncenin sonuçlarını ele alır. Daha açık bir ifadeyle bilimsel düşüncenin “verilerinden” sonra bilimsel düşüncenin sonuçlarını ele alır ve bilimin sonuçlarının her zaman genellemeler olduğunu iddia eder. Ona göre bilimin sonuçları her zaman genellemelerdir, ancak buradaki temel soru, bilimin sonuçlarının ne tür genellemeler olduğudur. Ona göre bilimin sonuçları, her zaman istatistiksel genellemelerdir. Anlaşılabileceği üzere Oakeshott’a göre bilimin gözlemleri, ölçümlerden ibarettir; ölçümleri genelleştirmenin tek yolu ise istatistiktir. İstatistiksel bir genelleme, serilere veya bir dizi gözleme atıf yapan genellemelerdir, dolayısıyla kategorik olarak spesifik durumlara veya bireysel gözlemlere atıf yapmaz. Bilimle ilgili olan istatistiksel bir genelleme bilimsel gözlemlerin bir özetidir, ancak herhangi tek bir gözlemin karakterinden bağımsız bir özettir. Oakeshott’ın bu bağlamda vardığı nokta, istatistiksel doğaları dikkate alındığında, hiçbir bilimsel genellemenin tek bir gözlem ya da karşı örnekle çürütülemeyeceğidir. Başka bir ifadeyle, “tek bir gözlem”, “bilimde asla kayda değer değildir” (Oakeshott, 1995, s. 186, 201, 206).

Oakeshott’ın yukarıda ele aldığımız değerlendirmelerinden hareketle şunu söyleyebiliriz: Oakeshott bilimi, “yöntemi” açısından, nicel bir ideler dünyasının oluşturulduğu ve detaylandırıldığı bir süreç olarak değerlendirir (Neil, 2010, s. 26). Oakeshott, bilimsel düşüncenin sonuçlarına dair değerlendirmelerini ortaya koyduktan sonra bilimin konusunu, yani doğayı incelemeye yönelir. Bu bağlamda Oakeshott’ın reddettiği bir diğer düşünce ise, bilimin yönteminin, konusunun karakterine, yani doğaya spesifik olarak “uydurulmuş” ya da “dikte edilmiş” olduğu düşüncesidir. Aslında bunu, bilimsel bilginin kullandığı en kısır ve en sakat yanlış olarak tanımlar. Ona göre bilimin yöntemi ve konusu, deneyimlenen ile deneyim şekli mutlak olarak birbiriyle bağlantılıdır (Oakeshott, 1995, s. 175, 180, 190). Bilimin konusu olan doğa, basit olarak “gözlerimizi açtığımızda

farkında olduğumuz dünya" değildir, tümüyle bilimsel deneyimin varsayılan amacı tarafından belirlenen özelleştirilmiş bir dünyadır (Oakeshott, 1995, s. 210). Bilimsel deneyimde, dışsal ve somut bir doğa dünyasından soyut bilimsel ideler dünyasına doğru hareket etmeyiz; her zaman nicel idelerin tek bir homojen dünyasında hareket ederiz. Bilim adamı için doğa *sub specie quantitatis*' den başka bir Şey değildir.

Bilim bir deneyim midir, yani deneyimin somut bütünü, idelerin mutlak tutarlı bir dünyası mıdır; yoksa bir deneyim modu mudur, yani sınırlı ve soyut bir bakış açısından salt bir bütün müdür? Bilimin hakikat olduğu, yani gerçekliğin belli bir kısmına dair bile olsa mutlak hakikat olduğu iddia edilebilir mi? Daha önce ortaya koyduğumuz değerlendirmeler dikkate alındığında Oakeshott'ın bu sorulara ne türden cevaplar vereceğini tahmin etmek zor değildir. Oakeshott'a göre bilim, bir deneyimdir, ancak sadece bir deneyim değildir aynı zamanda bir deneyim modudur. Bunun ne anlama geldiğini daha önce belirtmiştik. Bu, bilimin deneyimin somut bütünü, idelerin mutlak tutarlı bir dünyası olmadığı; sınırlı ve soyut bir bakış açısından salt bir bütün olduğu, gerçekliğin belli bir kısmına dair bile olsa mutlak hakikat olmadığı anlamına gelir. Onun bütün bilimsel deneyim analizini şu görüş Şekillendirmektedir: "bilim somut, mutlak ve tutarlı bir dünya olmaktan ziyade kişisel olmayan, benzer ve ortak bir dünya bulma girişimidir; mutlak hakikati saptamaktan ziyade batıl inançları ortadan kaldırma girişimidir" (Oakeshott, 1995, s. 208). Şayet bilim, deneyimin somut bütünü, idelerin mutlak tutarlı bir dünyası değilse, soyut ve tutarsız bir deneyim dünyası ise, o zaman burada sorulması gereken temel soru şudur: bilimi soyut ve tutarsız bir deneyim dünyası kılan spesifik hata nedir? Oakeshott'a göre bilimsel deneyimin esas soyutluğu, onun hipotetik veya varsayımsal karakterinden kaynaklanır. O, bilimin baştan aşağı hipotetik olduğunu öne sürer. Bununla bilimdeki hipotezin bir keşif metodu olarak kullanılmaktan daha fazla bir Şey olduğunu ifade etmek ister. Basit haliyle sadece sonuçlara ulaşmak için başvurulan araçların değil, aynı zamanda bilimin sonuçlarının kendisinin bile hipotetik olduğunu kasteder. Elbette Oakeshott'a göre bilim adamı, esasen bilgisinin hipotetik karakterinin farkında değildir. Oakeshott, burada varsayım unsurunun örtülü olduğunu, sadece bilimsel bilgiye dair felsefi refleksiyon esnasında açığa çıktığını iddia eder.

Oakeshott'ın bilimsel genellemelerin karakteri hakkında söyledikleri, bilimsel bilginin salt varsayımsal ve tamamen hipotetik doğasını ortaya koyar. Onun bilimsel genellemelere dair görüşünü göz önünde bulundurarak, bunun ne anlama geldiğini ortaya koymaya çalışalım. Ona göre bilimsel genellemeler her zaman istatistiksel genellemelerdir. Söz konusu olan bu genellemelerin her birisi bilimsel gözlemin özetidir, ancak herhangi tek bir gözlemin karakterinden bağımsız özetidir. Bilimsel genellemeler, kategorik olarak belirli durumlara veya gerçek somut gözlemlere işaret etmez. Bilimsel bir genelleme, sadece bir ilişki ya da bir sonuç ortaya koyar, asla ilişkili olunan varlığı ortaya koymaz. Dolayısıyla bilimin dünyası, gerçek hakkındaki kategorik yargılamalar dünyası değil, gerçek hakkındaki varsayımlar dünyasıdır. "Salt genelleştirilmiş bilgi" olması nedeniyle Oakeshott, bilimsel bilgiyi ciddiye almaz; ona göre, bilimsel deneyimin bütün silsilesinin hiçbir yerinde kategorik olarak öne sürülen bir genelleme bulunmaz. Ancak Oakeshott'ın bilim dünyasını varsayımlar dünyası olarak tanımlaması, onu salt varsayımlar dünyası olarak, hiçbir gerçeklik iddiasında olmayan saf kavramsal bir dünya olarak gördüğü anlamına gelmez. Ona göre bütün deneyim modlarının, değişik açıklık düzeylerinde de olsa, gerçeğe kısmen işaret eden bir içeriği vardır; hiçbir deneyim dünyası, kendi içinde tutarlı ancak gerçek ile ilgili hiçbir iddiası bulunmayan salt bir ideler dünyası değildir. Bunun anlamı, Oakeshott'ın bilgi teorisinin, kendilerinin ötesinde gerçeğe işaret etmeyen, değişik deneyim türlerini müstakil ve bağımsız dünyalar olarak gören pasif çoğulculukla hiçbir ortak yanın olmadığıdır. Kısacası, bilimsel deneyim dünyasının salt varsayımlar dünyası olduğunu iddia etmez. Ona göre deneyim içinde, gerçek hakkında hiçbir iddiası olmayan salt bir varsayım, çelişkilidir ve imkânsızdır (Oakeshott, 1995, s. 215).

Bütün deneyim modlarının, değişik açıklık düzeylerinde de olsa gerçeğe kısmen işaret eden bir içeriği vardır; hiçbir deneyim dünyası, kendi içinde tutarlı ancak gerçek ile ilgili hiçbir iddiası bulunmayan salt bir ideler dünyası değildir. Dolayısıyla bilimin bir varsayımlar dünyası olduğunu iddia ederek Oakeshott, bilimde gerçekliğe ilişkin hiçbir iddianın olmadığını öne sürmez; gerçekliğe ilişkin iddia bilimsel yargıda örtülüdür. Bariz biçimde bilim, varsayımsaldır; gerçek hakkındaki varsayımlar dünyasına yönelik açık amacı sayesinde doyurucu kalmaya devam eder. Ancak örtük olarak bilim, somut gerçeğe dayanır ve ona işaret eder. Bilimin

açık karakterinin, örtük karakteri ile tam olarak çelişmesi nedeniyle de bilim tam tutarlılığın gerisinde kalır. Ayrıca bilimin örtük iddiasının üstü açılmadığı sürece de bilimsel deneyim tutarsız olarak kalmaya devam edecektir. Öte yandan bilimsel deneyimde, böyle bir dönüşümün gerçekleşmesi -örtük olanın açık hale gelmesi- aynı zamanda ayrı bir dünya olarak bilimsel deneyimin ortadan kalkmasını gerektirir; bu dönüşüm gerçekleştiğinde bilimsel deneyimi diğer bütün deneyim türlerinden ayırtıran açık amaçtan geriye bir şey kalmaz (Oakeshott, 1995, s. 216). Daha net bir ifadeyle bilim adamı, bilgisinin salt hipotetik karakterini kabul ettiğinde, ister istemez bilim adamı olarak kalamaz. Bu bilince ulaşıldığında, bilim *raison d'être*'sini (var olma nedenini) kaybeder ve tam tutarlı bir idealler dünyası inşasında sadece yanlış bir rehber dönüşür (Neil, 2010, s. 29). Kısacası bilim, bu bakımdan deneyimin somut bütünü değildir; sadece soyut bir deneyim modudur. Oakeshott da bu sonuçtan beklenen çıkarımı yapmıştır. “Soyut bilgi” olarak bilimsel bilgi, “gerçeğin bilgisinin oluşumunda hiçbir katkı sunmaz.” Felsefenin mutlak tutarlı bir deneyim dünyası arayışında, bilimsel deneyimden yararlanacağı bir şey yoktur. Oakeshott'a göre felsefe, “bilim olarak adlandırılan deneyimin birbirine benzeyen sonuç ve yöntemlerini reddetmekle başlamalıdır. Bilimin yöntemleri gibi sonuçları da felsefe açısından baştan sona kusurludur ve soyuttur” (Oakeshott, 1995, s. 217).

Sonuç

Sonuç olarak denebilir ki Oakeshott, “kıymetli olan her ne varsa bu bir şekilde muğlak bir isimle anılan İdealizme yakınlığından gelmektedir”, ayrıca “en çok öğrendiğimin bilincini taşıdığım eserlerin sahipleri ise Hegel ve Bradley'dir”, diyerek hem felsefe ve deneyim görüşünün temellerine işaret etmiş hem de bilim eleştirisinin hangi yönde ilerleyeceğini göstermiştir (Oakeshott, 1995, s. 6). Deneyci (*empiricist*) ve nesnel (*objectivist*) bilgi modeline dayanan bilim, diğer tüm deneyim modları arasında, deneyimde, geçerli bilgiye ulaşmanın yolu ve yöntemi, mutlak ve kesin deneyim türü olarak kabul edildi. Yine bu bilgi modeline dayalı olarak, doğa bilimleri bilginin kendisi ile özdeşleştirildi ve bilimin metotlarının doğaya tam anlamıyla tekabül ettiğine inanıldı. Bilimsel bilginin, doğanın olgularının sağlam temeli üzerine inşa edildiği düşünüldü ve bu olguların genel

olarak algılama anında verili olduğu tasavvur edildi. Bilim adamı, bilimin metodlarının tam olarak dışardaki gerçek ile yani doğayla uyumlu olduğuna; bilimsel bilginin, doğanın olgularının sağlam temeli üzerine inşa edildiğine ve bu olguların genel olarak algılama anında verili olduğuna inandı. Oakeshott, bu deneyci (*empiricist*) ve nesnel (*objectivist*) bilgi modeline, kendi felsefe, deneyim ve bilim görüşünün temelinde yer alan İngiliz idealizmi çerçevesinde karşı çıkar ve bu ampirist bilgi görüşünü çürütmeye çalışır. Deneyci bilgi teorisinin bilginin, “ideler” veya “izlenimler”den başlayıp birleşme yoluyla evrensele (*universals*) vardığı iddiasına karşı olarak, bilgide veya deneyimde ayrı ve bağımsız tikellerle başlamadığımızı, anlamlarla ve evrensel ile başladığımızı ve yalnızca böyle evrensele dayanarak çıkarımlar yapılabildiğini; düşüncenin ve tümevarımın başladığı nokta olarak ileri sürülen kaba ve atomistik verinin aslında hiç mevcut olmadığını, tüm deneyci teorinin üzerine inşa edildiği dolaylı ve doğrudan deneyime ilişkin katı ayırım ve bilginin alginın dolaysız olgularına dayanarak başladığı şeklindeki deneyci inancı reddeden; doğrudan deneyim diye bir şey olmadığını, herhangi bir ilişki ya da anlam olmadan izole tikellerin deneyimi diye bir şeyin olamayacağını; tüm deneyim bir şekilde düşünceyle bulaşık olduğunu iddia eden İngiliz idealizminin, “Verili olan” a ilişkin eleştirisi, bilginin doğasına, hakikate hatta gerçekliğe ilişkin tamamen farklı bir anlayışı ifade ediyordu. Bu görüş çerçevesinde ne bilgi artık kesin ve değişmeyen temeller üzerinde duran bir bina olarak görülebilirdi ne de hakikat, artık sabit ve sağlam bir “veri”ye uygunluk bakımından anlaşılabilirdi. Oakeshott, öncelikle bu idealist görüş çerçevesinde kendi felsefe ve deneyim görüşünü ortaya koyar, daha sonra geliştirmiş olduğu felsefe ve deneyim görüşüyle bilim eleştirisini gerçekleştirir.

Oakeshott’ın felsefe anlayışı, nihai olarak bir bilgi teorisine veya insan deneyimi mantığına dayanır. Söz konusu olan bu mantık, evrensel (*universal*) ve tikel (*particular*), düşünce ve algı, teori ve gerçeğin katı bir şekilde ayrılmasını reddeden bir mantıktır. Dolayısıyla Oakeshott, deneyimi bütünsel bir gerçek olarak izah etmeye çalışır: Deneyim, içinde değişimlerin ya da değişikliklerin ayırt edilebildiği ancak nihai ve kesin bölünmenin var olmadığı tek bir bütündür. Özne ile nesne, deneyim ile gerçeklik arasındaki her türlü düalizmi reddeder. Deneyim”, hem özne hem de nesne kavramını içeren ve gerçeklikten ayrılmaz olan bütünü işaret eder.

Ona göre, ayrı ayrı alındığında, deneyimleyen ve deneyimlenen anlamsız soyutlamalardır. Aslında onlar birbirlerinden ayrılmazlar. Sonuçta yalnızca bir deneyim ve bir gerçek vardır; bütün deneyimlerimizin ait olduğu tek bir deneyim sistemi vardır. Oakeshott'ın ortaya koyduğu bu bölünmemiş tek bir bütün olarak deneyim kavramı, bilim gibi deneyim biçimlerini (*forms*) kavrama tarzımızda değişikliğe yol açar.

Oakeshott'a göre bilim, bir deneyimdir, ancak sadece bir deneyim değildir aynı zamanda bir deneyim modudur. Bu, bilimin deneyimin somut bütünü, idelerin mutlak tutarlı bir dünyası olmadığı; sınırlı ve soyut bir bakış açısından salt bir bütün olduğu, gerçekliğin belli bir kısmına dair bile olsa mutlak hakikat olmadığı anlamına gelir. Onun bütün bilimsel deneyim analizini şu görüş şekillendirmektedir: “bilim somut, mutlak ve tutarlı bir dünya olmaktan ziyade kişisel olmayan, benzer ve ortak bir dünya bulma girişimidir; mutlak hakikati saptamaktan ziyade batıl inançları ortadan kaldırma girişimidir” Bilim, deneyimin somut bütünü, idelerin mutlak tutarlı bir dünyası değildir, soyut ve tutarsız bir deneyim dünyasıdır. Oakeshott'a göre bilimsel deneyimin esas soyutluğu, onun hipotetik veya varsayımsal karakterinden kaynaklanır. O, bilimin baştan aşağı hipotetik olduğunu öne sürer. Bununla bilimdeki hipotezin bir keşif metodu olarak kullanılmaktan daha fazla bir şey olduğunu ifade etmek ister. Basit haliyle sadece sonuçlara ulaşmak için başvurulan araçların değil, aynı zamanda bilimin sonuçlarının kendisinin bile hipotetik olduğunu kasteder. Kısacası bilim, bu bakımdan deneyimin somut bütünü değildir; sadece soyut bir deneyim modudur. Bilimin, felsefe ve diğer bütün disiplinler üzerinde tahakküm kurmasına olanak sağlayan şey, onun metotlarının ve sonuçlarının mutlak ve tartışmasız olarak kabul edilmesi ve tamamen tutarlı bir deneyim dünyası olduğuna inanılmasıdır. Ancak Oakeshott ortaya koyduğu bu bilim eleştirisiyle, bilimin bütün tahakkümünü yerle bir eder. Bu doğrultuda Oakeshott, “soyut bilgi” olarak bilimsel bilginin, gerçeğin bilgisinin oluşumunda hiçbir katkı sunmayacağını, felsefenin mutlak tutarlı bir deneyim dünyası arayışında, bilimsel deneyimden yararlanacağı bir şeyin olmadığını iddia eder. Sonuç olarak felsefe, bilim olarak adlandırılan deneyimin birbirine benzeyen sonuç ve yöntemlerini reddetmekle başlamalıdır. Bilimin yöntemleri gibi sonuçları da felsefe açısından baştan sona kusurludur ve soyuttur. Oakeshott'ın varmış olduğu bu sonuç

önemlidir, bu doğrultuda felsefenin görevine dair temel soruya, “bilimlerin sentezi”, “bilimlerin bilimi” kavramlarında bulunan cevaplardan başkasını ortaya koyar. Oakeshott, deneyimi ikinci dereceden bir düşünce olarak ele alan, metotları, amaçları ve sonuçları basitçe mutlak, sorgulanamaz, eleştirilemez kabul eden bir felsefe anlayışından kurtarır. Felsefeyi koşulsuz ya da varsayimsız kendinden eleştirel bir düşünce biçimi tanımlayarak Oakeshott, felsefenin bilimin sınırlı bakış açısını nasıl yerle bir ettiğini ve aştığını gösterir. Bu bağlamda 20. yüzyıl felsefesi için ciddi tehdit arz etmiş olan pozitivizmin dogmalarına reddeder. Belirli soyut varsayımlar üzerine inşa edilmiş olduğundan bilimin dünyası soyuttur. Oakeshott’a göre, söz konusu olan bu varsayımlar, mükemmel somut ve tutarlı bir deneyim dünyası arayışında olan felsefenin zaruri olarak aşması gereken şeylerdir. Felsefenin böyle soyut deneyimler dünyasından –katkı sağlamak şöyle dursun- elde edeceği hiçbir şey yoktur. Felsefe sadece bilim gibi deneyim modlarının zorlayıcı soyutlamalarını aşarak nihai amacına ulaşabilir. Oakeshott, böylece felsefeyi çağımızın en büyük indirgemeci yaklaşımına, yani bilimselliğe karşı savunur. Oakeshott her ne kadar geliştirmiş olduğu felsefe ve deneyim anlayışıyla felsefeyi bilimin ve diğer deneyim modlarının tahakkümünden kurtarmaya çalışmış olsa da, aynı tavırla bilimi de diğer deneyim modlarının tahakkümünden kurtarmaya çalıştığını söyleyebiliriz. Bunu, kendi dairesi içerisinde her bir *modun* özerk olup diğer deneyim modlarının otoritesinden muaf olduğunu öne sürerek gerçekleştirmiştir. Oakeshott, böylelikle çağımızın en önemli çıkmazlarından ve entelektüel hatalarından biri olan çeşitli deneyim türlerini ayrı ve hususi tutmayı başaramama meselesini çözüme kavuşturmuştur. Ona göre, bir deneyim biçimine ait düşünceyi bir diğerini eleştirmek için kullanmak konuyla alakasızlık ya da başka bir deyişle *ignoratio elenchi* yanılığına düşmek demektir. Oakeshott buradan şu sonuca ulaşır: Bilim, tarihten ve pratik yaklaşımdan bağımsızdır ve bilimin, tarih ve pratikten öğreneceği ya da elde edebileceği hiçbir şey yoktur. Aynı şekilde tarihin, pratiğin ve felsefenin bilimden öğreneceği ya da elde edebileceği hiçbir şey yoktur. En önemlisi de, bilimin bu deneyim modlarına katabileceği hiçbir şey yoktur.

EXTENDED ABSTRACT

Michael Oakeshott's Criticism of Science: Philosophy as an Experience, Science as an Experience Mode

*

Mehmet Akkurt

Hacettepe University

Science which is based on empiricist and objectivist knowledge model was considered as the way and method of accessing valid knowledge, as absolute and certain experience mode in experience among all other experience modes. Also, based on this knowledge model, natural sciences were consubstantiated with knowledge itself and it was believed that the methods of science were corresponded to nature properly. It was thought that scientific knowledge was constructed upon the sound basis of phenomenons of nature and it was imagined that these phenomenons were given generally at the moment of perception. Scientist believed that the methods of science were precisely conformed with the truth outside namely nature, and that scientific knowledge was constructed upon the sound basis of phenomenons of nature and these phenomenons were given generally at the moment of perception. Whereas it is regarded as a significant achievement for science, these natural sciences which are empiricist and based on objective knowledge model to develop swiftly and to gain acceleration particularly starting from the middle of the nineteenth century, it is not possible to say the same for other disciplines. Rapid development of sciences caused many problems to arise. One of these important problems is the issue of domination of science. What provides science to dominate above all other disciplines is the consideration that its methods and results are absolute and indisputable and the belief that it is an entirely consistent experience world. The most affected discipline from the dominance of science has undoubtedly been philosophy. The dominance of the science led the questioning of the nature and role of philosophy and also criticisms related to this; its actual duty and objective were interrogated. Oakeshott

objects to which is in this empiricist and objectivist knowledge model within the frame of English idealism which is on the basis of his own philosophy, experience and science opinion and tries to confute this empiricist knowledge opinion in order to pull down this mentioned dominance of science. As antithetical to the assertion of empiricist knowledge theory that knowledge starts from "ideas" or "impressions" and reach to universals by means of association, the critics of English idealism which rejects empiricist belief that we do not start with separate and independent partials in knowledge or experience, we start with meanings and universals and deductions can only be made based on such universals; rough and atomistic data which is claimed as the point where thought and induction starts does not really exist; strict separation and knowledge related to indirect and direct experience which all empiricist theory was built upon it starts based upon indirect phenomenons of perception and which claims that there is nothing such as direct experience, there may not be something such as the experience of isolated partials without any relation or meaning, all experience is somewhat involved with thought; related to "which was given" expressed a totally different understanding related to nature of knowledge, truth and moreover reality. Within the frame of this opinion; neither knowledge can be seen as a building standing upon a certain and unchangeable basis nor truth can be comprehended with regard to constant and sound "data" anymore. Oakeshott first put forths his own philosophy and experience opinion within the frame of this idealist opinion, and then he makes his science critics by his philosophy and experience opinion he developed. Oakeshott who tries to explain experience as a single whole in which changes and alterations can be distinguished, yet does not contain any definitive and certain separation, namely as a holistic reality, depending on this experience opinion asserts that science is an experience, yet not only an experience but also an experience mode, in this context the experience of science is not a concrete whole, not an absolute consistent world of ideas, it is a pure whole from a limited and abstract point of view, it is not an absolute truth even related to a certain part of reality; scientific knowledge as an "abstract knowledge" does not present any contribution to the formation of the knowledge of truth, philosophy has nothing to benefit from scientific experience in the search for an absolute consistent experience world. The objective of this study is to put forth

how Oakeshott emancipated philosophy from the dominance and dogmas of science with its criticism of science based upon experience theory by defining philosophy as a self-critical experience form without conditions or presuppositions; in other words how he emancipated philosophy from the methods, results, and dominance of independent sciences, how the science is an abstract world built upon abstract presuppositions; why science is a mode and it is conditional, why it is based upon certain indisputable presuppositions; why philosophy which is searching for a perfect, concrete and consistent experience world have to surpass this abstract ideas world; why philosophy has nothing to obtain from this abstract experiences world. In addition, our objective is also to reveal how Oakeshott solved the issue of not managing to keep various experience modes separately and particularly which is one of the most important dilemmas and intellectual mistakes of our era and why we can not use a consideration belonging to an experience mode in order to criticise another mode. Our aim is to examine the science criticism of Oakeshott through his philosophy and experience opinion. In order to realize this, first we will discuss the tradition which forms the background of his consideration, and then his philosophy and experience understanding and finally we will focus on his science critics in detail. We do not think that even we will focus on science critics of Oakeshott, his science opinion can be exactly comprehended without putting forth his consideration system and the ground which his consideration system was built upon. Thus, primarily we will discuss the background of Oakeshott's consideration, then the ground which his consideration system was built upon with its main lines, in other words his philosophy and experience opinion which form the basis of his consideration and finally we will examine and explain the relations between philosophy and science, his science critics.

Kaynakça/ References

- Archer, J. R. (1979, Feb.). Oakeshott on politics. *The Journal of Politics*, 41(1), 150-168.
- Auspitz, J. L. (1991, Summer). Michael Oakeshott: 1901-1990. *The American Scholar*, 60(3), 351-370.

- Bosanquet, B. (1885). *Knowledge and reality*. London: Kegan Paul, Trench & Co.
- Bosanquet, B. (1912). *The principle of individuality and value*. London: Macmillan and Co. Limited.
- Boucher, D. (2001). The idealism of Michael Oakeshott. *Collingwood and British Idealism Studies*, 8, 73–98.
- Bradley, F. H. (1928). *The principles of logic* (Cilt 1). London: Oxford University Press.
- Bradley, F. H. (1950). *The principles of logic* (Cilt 2). London: Oxford University Press.
- Collingwood, R. G. (1924). *Speculum mentis or the map of knowledge*. Oxford: Clarendon Press.
- Greenleaf, W. (1968). Idealism, modern philosophy, and politics. W. Greenleaf, P. King, & B. Parekh (Ed.). *Politics and Experience*. Cambridge: Cambridge Univ. Press.
- Hegel, G. (1977). *The phenomenology of spirit*. (A. Miller, Trans.) Oxford: Clarendon Press.
- McIntyre, K. B. (2004). Theorizing, theorems, and modality. *The Limits of Political Theory* (s. 12-47). USA: Imprint Academic.
- Neil, E. (2010). *Michael Oakeshott* (Cilt 8). (J. Meadowcroft, Ed.) New York: The Continuum International Publishing Group Inc.
- Oakeshott, M. (1983). Present, future, and past. *On History and Other Essays* (s. 19-26). Oxford: Basil Blackwell.
- Oakeshott, M. (1989). *The voice of liberal learning*. (T. Fuller, Ed.) New Haven and London: Yale University Press.
- Oakeshott, M. (1995). *Experience and its modes*. New York, USA: Cambridge University Press.

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Akkurt, M. (2018). Michael Oakeshott'ın bilim eleştirisi: Bir deneyim olarak felsefe, bir deneyim modu olarak bilim. *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(15), 1749-1778. DOI: 10.26466/opus.413059